

Þorvarður Gunnarsson, erindi

Aðalfundur LÍÚ 29. október 2009

Fundarstjóri, ágætu fundarmenn

Í stjórnarsáttmála nýrrar ríkisstjórnar, sem tók við stjórnartaumunum á Íslandi í vor, voru ákvæði um upptöku svokallaðrar fyrningar á aflaheimildum. Ekki var þó ljóst hvernig það ætti að framkvæmast, en rætt er um innköllun aflaheimilda á 20 árum, þe 5% verði tekið af núverandi rétthöfum fiskveiðiheimilda á hverju ári og þeim úthlutað aftur á einhvern annan hátt.

Stjórn LÍÚ óskaði eftir því við Deloitte að við gerðum úttekt á áhrifum fyrningarleiðar á starfandi sjávarútvegsfyrirtæki og unnum við þá skýrslu að mestu í maí og júní, en endanleg skýrsla var afhent stjórn LÍÚ í september. Ég mun hér á eftir fara yfir helstu niðurstöður okkar.

Glæra 1 – Tölur úr rekstrarreikningum sjávarútvegsfyrirtækja

Þessi mynd sýnir rekstrartekjur, EBITDA framlegð og afskriftir sjávarútvegsfélaga frá árinu 1997. Tekjur og framlegð eru fengin með skoðun á ársreikningum valinna félaga á árinu 2007 og tölum frá Hagstofu Íslands, sem unnið hefur greiningu á ársreikningum sjávarútvegsfyrirtækja frá 1997-2007. Samkvæmt tölum frá Þjóðhagsstofnun og Hagstofu Íslands hefur meðaltals EBITDA undanfarna 2 áratugi verið í kringum 20%

Rekstrartekjur fyrir árið 2008 eru áætlaðar 181 mikr, byggt á upplýsingum frá Hagstofu Íslands. Á línuritinu sést að tekjurnar aukast mjög á milli áráanna 2007 og 2008, vegna veikingar íslensku krónunnar. Á árinu 2009 er gert ráð fyrir að verðvísitala sjávarafurða í erlendri mynt lækki um 20%. Meðalgengisvísitala hækkar hins vegar um 24% og þannig eru áætlaðar tekjur ársins 2009 187 milljarðar. Þetta er ekki langt frá því sem nýjustu upplýsingar benda til. Tekjur lækka síðan á árunum 2010 og 2011 vegna áætlaðrar styrkingar krónunnar, verða 175 milljarðar árið 2010 og 170 milljarðar árið 2011. Framlegð ársins 2010 er áætluð 35 milljarðar. Þessar áætlanir eru miðaðar við forsendur um gengisþróun eins og þær voru í vor, en þá var reiknað með styrkingu krónunnar fyrr en nú virðist ætla að verða raunin.

Glæra 2 - Tölur úr efnahagsreikningum sjávarútvegsfélaga

Bláa línan sýnir aðrar eignir skv. skilgreiningu Hagstofunnar, en þar er fyrst og fremst um að ræða bókfærðar aflaheimildir, sem hafa aukist mjög á árunum 1997-2007, eða úr 15mi í 167 mi. Úttekt Deloitte á stöðu sjávarútvegsfélaga í lok október 2008 og skoðun á ársreikningum sjávarútvegsfélaga fyrir árið 2008, bendir til þess að bókfærðar aflaheimildir séu nú um 200mi.

Áhættufjármunir og langtímakröfur (hvíta línan) fimmfaldast á árunum 1997-2007, fara úr 20 í 100 milljarða. Sjávarútvegsfélögin fjárfestu meðal annars í öðrum sjávarútvegsfélögum sem var hluti af hagræðingu í greininni, en jafnframt í félögum í öðrum atvinnugreinum. Ekki liggur fyrir hvernig þessi fjárhæð skiptist í fjárfestingar í sjávarútvegi annars vegar og öðrum atvinnugreinum hins vegar. (áætlað 50/50)

Svarta línan sýnir heildarskuldir íslenskra sjávarútvegsfélaga, sem hækka úr 123 milljörðum í árslok 1997 í 325 milljarða í árslok 2007. Í úttekt Deloitte í lok október 2008 eru vaxtaberandi skuldir sjávarútvegsins áætlaðar 424 milljarðar og heildarskuldir 489 milljarðar. Þá var gengisvísitala krónunar 207 stig, en er núna í kringum 237. Það þýðir að vaxtaberandi skuldir greinarinnar í dag gætu verið um 480 milljarðar og heildarskuldir nálægt 550 milljörðum.

Eiginfjárhlutfall sjávarútvegsfélaga er stöðugt og fer úr 26,3% í árslok 1997 í 25,3% í árslok 2007. Eigið fé (ljósbláa línan) hækkar úr 44 milljörðum í 110 milljarða á tímabilinu. Úttekt okkar í október 2008 bendir til þess að eigið fé greinarinnar sé orðið verulega neikvætt í lok árs 2008, eða um 100 milljarðar.

Glæra 3 – Heildarskuldir atvinnulífsins og verg landsframleiðsla

Það hefur verið mikið rætt um skuldastöðu sjávarútvegsins og hversu mikið skuldirnar hafa aukist. Þess vegna fannst mér fróðlegt að bera saman heildarskuldir atvinnulífsins og sjávarútvegsins og þróunina frá 2001.

Í árslok 2001 voru heildarskuldir atvinnulífsins 2.037 milljarðar samkvæmt upplýsingum frá Ríkisskattstjóra. Á sama tíma voru heildarskuldir sjávarútvegsfélaga 187 milljarðar samkvæmt Hagstofu Íslands, eða 9,18% af heildarskuldum atvinnulífsins.

Sambærilegar heildarskuldir atvinnulífsins í árslok 2007 voru 15.685 milljarðar og 325 milljarðar hjá sjávarútvegsfélögum, eða 2,07% af heildarskuldum atvinnulífsins. Þessi þróun sést hér á efri myndinni.

Verg landsframleiðsla árið 2001 var 772 milljarðar samkvæmt Hagstofu Íslands, en 1.301 milljarður árið 2007.

Framleiðsluverðmæti sjávarútvegsins var 122 milljarðar árið 2001 samkvæmt Hagstofu Íslands, eða 15,8% af vergri landsframleiðslu. Árið 2007 var framleiðsluverðmæti sjávarútvegsins 127 milljarðar, eða 9,76% af vergri landsframleiðslu.

Sjávarútvegurinn skuldaði 1,53 sinnum framleiðsluverðmæti ársins 2001 í árslok, en 2,55 árið 2007. Þannig hefur skuldsetning greinarinnar aukist um tæp 70% á þessu 7 ára tímabili.

Atvinnulífið í heild skuldaði 2,64 sinnum verg landsframleiðsla ársins 2001 í árslok, en 12,06 árið 2007. Því er ljóst að atvinnulífið í heild hefur skuldsett sig mun meira en sjávarútvegurinn. Sjávarútvegurinn er því líklegri en flestar aðrar atvinnugreinar til að geta staðið undir skuldbindingum sínum og því má ætla að afskriftarþörf þeirra krafna á sjávarútvegsfyrirtæki, sem færð voru yfir í nýju ríkisbankana, sé minni en annara atvinnugreina.

Glæra 4 – Áhrif fyrningarleiðar á sjávarútvegsfélög

Deloitte hefur skoðað áhrif fyrningarleiðar á starfandi sjávarútvegsfélög og sett í því sambandi upp þrjár sviðsmyndir, í fyrsta lagi að skoða rekstur greinarinnar til næstu 20 ára í óbreyttu kerfi, í öðru lagi höfum við reiknað með að núverandi félög gætu endurleigt til sín þær aflaheimildir, sem fyrndar eru frá þeim, ef fyrningarleið verður farin. Í þriðja lagi höfum við skoðað hvernig rekstur félaganna væri ef þau gætu einungis endurleigt til baka 50% af fyrndum aflaheimildum.

Áætluð EBITDA framlegð sjávarútvegsins er reiknuð út frá 20% sögulegri framlegð sjávarútvegsins á árunum 1990-2007, endurnýjunarfjárfestingar eru áætlaðar 10,6 milljarðar á ári, sem jafngildir meðaltals afskrift árána 2005-2007, þannig er ekki gert ráð fyrir nýfjárfestingum, sem mundu auka arðsemi greinarinnar. Lánstími er reiknaður 20 ár og miðað er við 5% ársvexti. Miðað er við að aflaheimildir verði innkallaðar um 5% á ári næstu 20 árin og ekki er gert ráð fyrir arðgreiðslum til eigenda.

Miðað er við auðlindagjald, sem teljast verður verulega hóflegt, eða 10 kr./þíg. Niðurstaðan er sú að fyrning með 50% endurleigu mundi þýða greiðsluþrot félaganna á örfáum árum, þar sem handbært fé yrði fljótlega neikvæð stærð. Fyrning með 100% endurleigu þýðir að verðmæti eigin fjár greinarinnar verður lítið sem ekkert. Ólíklegt verður að teljast að félögunum takist að endurleigja til sín allar veiðiheimildir, sem fyrndar eru frá þeim, þannig að raunveruleg niðurstaða lægi einhvers staðar á milli appelsínugulu og hvítu línunnar. Það er ljóst að engin hvati væri lengur fyrir núverandi eigendur sjávarútvegsfélaga að halda áfram rekstri, þar sem ágóðavonin væri engin. Jafnframt verður að telja að sú óvissa, sem skapaðist mundi þýða að lánastofnanir héldu að sér höndum og mundu ekki sinna eðlilegri lánaþyrngri til greinarinnar. Það væri því sjálfhætt innan örfárra ára, fyrirtækin yrðu gjaldþrota, bankarnir yrðu að afskrifa lánin og taka til sín eignirnar og selja þær á einhverju skrapvirði til nýrra aðila, sem kæmu inn í greinina. Ríkissjóður yrði hins vegar að endurfjármagna bankana upp á nýtt og það er hinn ápreifanlegi kostnaður við að fara þessa leið, auk ýmissa annara áhrifa, svo sem að þekking á veiðum, vinnslu og markaðssetningu gæti tapast og harla ólíklegt að nýir aðilar í þessum rekstri næðu sama árangri og þeir sem búa yfir áratuga reynslu og þekkingu.

Fjólbláa línan sýnir hins vegar hvernig staðan yrði í óbreyttu kerfi. Þrátt fyrir að frjálst fjárlæði í upphafi væri lítið vegna töluverðar skuldsetningar og greiðslubyrði lána, þá tekst fyrirtækjunum

að standa að mestu við skuldbindingar sínar. Skuldastaðan er hins vegar þung og það tekur langan tíma fyrir greinina að ná sér á strik.

Glæra 5 – Áhrif fyrningarleiðar, 20% skuldaaðlögun

Líklegt er að einhver sjávarútvegsfélög munu fara í þrot miðað við núverandi aðstæður. Við höfum líka skoðað hvernig dæmið liti út ef vaxtaberandi skuldir sjávarútvegsins lækkuðu um 20% vegna gjaldþrota einstakra fyrirtækja, vegna hagræðingar í greininni og vegna umbreytingar skulda í eigið fé. Þetta teljum við líklegt að gerist við þá fjárhagslegu endurskipulagningu, sem framundan er og þegar er hafin. Þá eru þau sjávarútvegsfyrirtæki, sem eftir eru í mjög heilbrigðum rekstri og sjóðsflæði verður fljótt jákvætt. Greinin í heild verður í heilbrigðum rekstri og í stakk búin til að fjárfesta í nýjum skipum, áhöldum og tækjum til að auka arðsemi, auk þess sem verðmæti eiginfjár er nokkuð og því gulrótin fyrir hendi fyrir eigendur að standa sig vel í rekstrinum.

Á þessari mynd hafa vaxtaberandi skuldir sjávarútvegsins verið lækkaðar um 20% vegna gjaldþrota og hagræðingar í greininni. Þrátt fyrir það munu núverandi sjávarútvegsfélög ekki lifa af fyrningarleiðina nema að gjaldið verði mjög hóflegt og tryggt sé að þau geti endurleigt allan sinn kvóta til baka.

Glæra 6 – Helstu niðurstöður

Það er niðurstaða mín að líklegt sé að fyrningarleið mundi setja flest starfandi sjávarútvegsfélög í þrot og afskrifa þyrfti stóran hluta af skuldum þeirra, sem þýddi aftur mikið tap fyrir bankakerfið.

Staða sjávarútvegs

Sjávarútvegurinn getur að mínu mati að mestu staðið undir skuldbindingum sínum, en líklegt er að einhver skuldaaðlögun eigi sér stað vegna slæmrar stöðu sumra sjávarútvegsfélaga

Það er líklegt að einhver sjávarútvegsfélög muni fara í þrot miðað við núverandi aðstæður vegna erfiðrar skuldastöðu einstakra félaga, sem getur stafað ma. af óarðbærum fjárfestingum á liðnum árum.

Þrátt fyrir að það gæti þurft að afskrifa 20% af skuldum sjávarútvegs vegna gjaldþrota eða við skuldbreytingar, þá er ekki líklegt að þau félög sem eftir yrðu myndu lifa fyrningarleiðina af, nema auðlindagjaldið yrði mjög hóflegt og tryggt væri að þau gæti endurleigt allan sinn kvóta til baka. Þau ættu hins vegar að geta staðið undir skuldbindingum sínum í óbreyttu kerfi

Heildarskuldir

Heildarskuldir atvinnulífsins hafa aukist hlutfallslega mun meira en heildarskuldir sjávarútvegsins frá árinu 2001 til ársins 2007, jafnvel þó við tækjum kuldir bankanna út úr. Sjávarútvegurinn er því að okkar mati betur í stakk búinn en flestar aðrar atvinnugreinar til að standa undir núverandi skuldbindingum sínum

Heildarskuldir atvinnulífsins í árslok 2001 voru 2.037 milljarðar, en á sama tíma voru heildarskuldir sjávarútvegsfélaga 187 milljarðar, eða 9,18% af heildarskuldum atvinnulífsins.

Í árslok 2007 voru heildarskuldir atvinnulífsins 15.685 milljarðar en 325 milljarðar hjá sjávarútvegsfélögum, eða 2,07% af heildarskuldum atvinnulífsins. Við áætlum að heildar vaxtaberandi kuldir sjávarútvegsins verði 395 milljarðar árið 2010. Áætluð framlegð greinarinnar árið 2010 er áætluð 35 milljarðar króna

Áhrif fyrningarleiðar

Verði fyrningarleiðin farin mun það kalla á afskriftir skulda, en fjárhæð afskrifta mun fara eftir því hvernig reglur um endurúthlutun aflaheimilda og fjárhæð auðlindagjalds verður

Með fyrningarleiðinni væri verið að kollvarpa núverandi skipulagi greinarinnar. Þetta myndi að mínu mati hafa í för með sér umtalsverðan kostnað, sem felst m.a. í því að flest félög í sjávarútvegi myndu fara í prot og afskrifa þyrfti kuldir þeirra. Kostnaðurinn myndi lenda á íslensku bönkunum og þar með ríkissjóði, sem þyrfti að fjármagna þá upp á nýtt.

Jafnframt er hættu á að verðmæti myndu tapast þar sem þekkingu á veiðum, vinnslu og sölu sjávarafurða þyrfti að byggja að hluta til upp aftur. Umræðan um innleiðingu fyrningarleiðar hefur þegar skapað mikla óvissu í greininni.

Ég heyrði reyndar um daginn að það væri í umræðunni að bæta starfandi sjávarútvegsfélögum það tap sem þau verða fyrir við upptöku fyrningarleiðar, þá væntanlega með því að kaupa kvótann til baka. Þetta er raunar í fyrsta skipti, sem ég hef heyrt þetta frá talsmönnum fyrningarleiðar og það bendir til þess að menn séu farnir að átta sig á því að það fylgir því töluverður tilkostnaður að kollvarpa með þessum hætti núverandi skipulagi greinarinnar. Ég hef farið yfir það hér að framan hver sá kostnaður geti verið, hinn áþreifanlegi kostnaður er fyrst og fremst vegna gjaldþrota í greininni og afskrifta skulda, sem af því mundi leiða og endurfjármögnunar bankakerfisins í kjölfarið. Þegar vaxtaberandi kuldir sjávarútvegsins eru farnar að nálgast 500 milljónir, þá er ljóst að þetta tap verður verulegt. Auðvitað verður að gera ráð fyrir að eitthvað fáist við nauðungarsölu þeirra eigna, sem bankarnir taka yfir, svo sem fiskiskip, fasteignir í landi og vélar, áhöld og tæki. Ég bendi hins vegar á að bókfærðar fiskveiðiheimildir eru um 200 milljarðar í bókum sjávarútvegsfyrirtækja og kuldir á móti þeim

verða algjörlega verðlausar hjá bönkunum. Á móti þessu er rétt að hafa í huga að heildarframlegð alls sjávarútvegsins er áætluð í kringum 35 milljarðar og áður en hægt er að fara að greiða auðlindagjald þarf að draga frá þessari fjárhæð það sem félögin þurfa í vexti og afborganir af lánum, auk fjárfestinga og arðgreiðslna til eigenda. Það er skoðun mín að vænt auðlindagjald við þessar aðstæður sé miklu lægra en talsmenn fyrningarleiðar hafa gert sér í hugarlund að það gæti verið og að það muni eitt og sér aldrei réttlæta svo róttækar breytingar á greininni, út frá fjárhagslegu sjónarmiði og þá er eftir allt hitt, sem er neikvætt við að fara þessa leið, svo sem hættan á að þekking tapist í greininni á veiðum vinnslu og markaðssetningu sjávarafurða, auk þess sem hér er í raun um að ræða ríkisvæðingu greinarinnar og því erfitt að sjá þann hvata, sem menn hefðu af því að standa sig vel í rekstri.

Takk fyrir